

ПОВЕДІНКОВА ЕКОНОМІКА: СУЧАСНИЙ АСПЕКТ

Повод Т. М., канд. екон. наук, доцент, Чайка Р. Г., здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, Херсонський державний аграрно-економічний університет, м. Херсон

В різних галузях своєї діяльності суб'єкти діють під впливом стереотипів мислення, помилкового аналізу інформації, ілюзій сприйняття реальності та інших суб'єктивних поведінкових факторів, які в сукупності чинять сильний вплив на процес прийняття економічно-виважених рішень. Сьогодні, особливої уваги набуває поведінкова економіка, а саме, врахування людської поведінки. Економісти протягом століть створювали певний формалізований опис, характеристику основних якостей і способу дій економічних агентів у процесі взаємодії з іншими економічними суб'єктами. Відповідно до теорії А. Маршалла, основним спонукальним мотивом, який найбільш сильно і стійко впливає на поведінку суб'єктів, є «певна кількість грошей, саме цей визначений і точний грошовий вимір найбільш стійких стимулів в господарському житті дозволив економічній науці випередити всі інші науки, котрі досліджують людину» [1]. Саме максимізація прибутку є головною метою господарської діяльності «людини економічної» (*homo economicus*) в умовах ринку. Таким чином, можемо зробити висновок, що спільною рисою базової моделі «економічної людини» (*homo economicus*) є абсолютизація особистого інтересу та посилення раціоналізму в економічній поведінці. Раціональність і логічність «людини економічної» дозволяють формалізувати її фінансову поведінку із застосуванням різноманітних математичних моделей [2]. Але результати соціологічних досліджень ставлять під сумнів раціональність прийняття рішень суб'єктами. В дійсності люди ведуть себе нераціонально, вони діють спонтанно, іноді зовсім не враховують свої майбутні інтереси, спираючись тільки на теперішню вигоду і інколи роблять небезпечний вибір. Ірраціональна поведінка суб'єкта об'єднує три основні риси: обмежена раціональність, проблеми з самоконтролем та суспільний вплив. Тому людині досить складно іноді обрати те, що є для неї найкращим, така вже людська природа [1;3].

За останні тридцять років активно досліджуються психологічні якості людини та сформовано новий напрямок в економіці – поведінкову економіку. Формування сучасної поведінкової економіки розпочалося з теорії перспектив (пояснення поведінки в умовах ризику), яка була розроблена Д. Канеманом і А. Тверським. Дослідження Д. Канемана показали, що під впливом своїх примх (які іноді дуже важко пояснити) суб'єкти досить часто приймають нерозумні, з економічної точки зору, рішення. Ці рішення часто не вигідні їм самим. «Раціональним» економістам було важко повірити у висновок Д. Канемана. Так, наприклад, більшість людей готова витратити 20 хвилин на те, щоб знайти магазин, в якому можна купити калькулятор за 10 дол. США, замість того, щоб відразу купити його за 15 дол. США. Водночас ці самі люди не стануть витрачати час на пошуки піджака за 120 дол. США, якщо можуть відразу купити його за 125 дол. США. В обох випадках економія становить 5 дол.

США. «Спочатку я думав, що з людьми щось не те, але мені знадобилося кілька років, щоб зрозуміти, що насправді щось негаразд із загальноприйнятою економікою, описаною в підручниках» [1;4].

Д. Канеман і А. Тверські розвинули теорію перспектив, створивши кумулятивну теорію перспектив. Функція кумулятивної теорії відображає значення суб'єктивних ймовірностей при прийнятті не окремих, а множинних рішень. На відміну від теорії очікуваної корисності, теорія перспектив доводить, що схильність до ризику суб'єкта змінюється залежно від того, чи відчуває він себе в полі виграшу, чи в полі втрат. Даний ефект має назву диверсифікована схильність до ризику [5;6].

Вибір в умовах ризику схильний і до аномалій. Виявилось, що переваги суб'єктів не постійні, а змінюються в результаті зміни умов вибору. Це відхилення було названо «дзеркальним ефектом», оскільки залежно від формулювання умов вибору суб'єкти дзеркально змінювали своє ставлення до ризику, вважаючи за краще ризикувати в очікуванні виграшу, ніж уникати ризику в очікуванні втрат [1;4].

Сучасна поведінкова економіка змінює економіку і фінанси, її наслідки відображаються і на економіці сільського господарства (агроекономіці). Економіка сільського господарства стандартна, вона включає виробництво і збут продовольчих товарів. Прийняття рішень в умовах ризику є головною проблемою перспективного розвитку економіки сільського господарства. Фермери не бажають приймати новітні, сучасні технології, які дозволяють збільшувати врожаї, відповідно і прибутки, а обирають більш традиційні методи. Все досить просто - фермери бояться ризикувати, страх перед втратами більший, ніж перспектива збільшення врожаю. Сільське господарство історично є сімейним та пов'язаним з певними традиціями способом життя. Агровиробники прив'язані до певної місцевості, певних природних ресурсів і, як правило, є досить стійкими до революційних та технократичних зрушень в галузі, їх психологія важко пристосовується до нових умов господарювання. Агроекономісти повинні запропонувати такий підхід, при якому «безпека перш за все» (наприклад, були проведені експерименти на фермах в Індії: фермерам надавали гроші й оцінювали їхні ризики, поступово вони дійшли результатів, які стали викликом до існуючого підходу корисного очікування). Для відродження і підвищення результативності агроекономіки надзвичайно актуально впроваджувати альтернативні моделі, які б поєднували: поведінкові припущення, динамічні міркування і стандартні економічні особливості, використовуючи основні положення поведінкової економіки. Однією із них є розширена «порогова модель», яка складається з трьох чинників: індивідуальний вибір, гетерогенність і динамічні процеси. Коли суб'єкти перебувають під впливом цих елементів при розгляді нових можливостей, з урахуванням новітніх, сучасних технологій і відповідно обирають, їх самопочуття покращується [1;6].

Сьогодні поведінкова (біхевіористська) економіка – не тільки вивчає вплив соціальних, когнітивних і емоційних чинників на ухвалення економічних рішень окремими особами і установами та наслідки їхнього впливу на ринкові

зміни (ціні, прибуток, розміщення ресурсів), а і може бути використана для розробки і ефективних програм і для прийняття важливих економічних рішень.

На нашу думку, для повоєнного розвитку економіки, при впровадженні будь-яких фінансових технологій, необхідно враховувати поведінку суб'єктів ринку. Поведінку яка може бути як раціональною, так ірраціональною і, це є важливим фактором при впровадженні тих чи інших технологій.

Список використаних джерел :

1. Танклевська Н.С., Повод Т.М. Поведінкова економіка: етимологія, сутність, теорія. *Науковий вісник льотної академії. Серія: Економіка, менеджмент та право.* Вип. 34. 2021. С. 38-46. URL: <http://hdl.handle.net/123456789/6213> (дата звернення 10.11.2023).
2. Кизима Т.О. Поведінкові фінанси у концепціях класичної та інституціональної теорій. *Світ фінансів.* Тернопіль, 2013. Вип. 3. С. 7-18. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/12096> (дата звернення 10.11.2023).
3. Пилипенко Н. М., Беляєва В. В. Можливості застосування інструментарію поведінкової економіки при проведенні економічної політики в Україні. *Економіка та держава.* Київ, 2019. № 5. С. 95-100.
4. Прочан А. О. Аналіз теорій поведінкової економіки. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво.* Запоріжжя, 2014. № 5(80). С. 107-110. URL: http://www.econom.stateandregions.zp.ua/journal/2014/5_2014/21.pdf (дата звернення 10.11.2023).
5. Kahneman D., Tversky A. Advances in prospect theory : Cumulative representation of uncertainty. *Journal of Risk and Uncertainty*, 1992. № 4. С. 297–323.
6. Повод Т. М., Адвокатова Н. О. Поведінкова економіка: сутність та концептуалізація поняття. *Таврійський науковий вісник. Серія: економіка.* Херсон, 2020. Вип. 2. С. 213-221. URL: <http://dspace.ksau.kherson.ua/handle/123456789/3971> (дата звернення 10.11.2023).

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ ПОЛІТИКОЮ БАНКУ

Попова Л. М., д-р юрид. наук, канд. екон. наук, Крайник О. В., магістр, Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова

Нині, коли російська федерація здійснює повномасштабне вторгнення на територію суверенної незалежної України, наша країна повинна не тільки захищатися на фронті, а використовувати ефективні інструменти впливу на соціальні, економічні та політичні процеси в середині країни. Питання фінансової політики, зокрема, проблеми її реалізації в банках та питання управління фінансовою політикою банку в сучасних умовах є досить актуальними через те, що фінансова безпека є однією з найважливіших складових національної безпеки [9; 10, с. 26-29].

Задля кращого розуміння, що означає управління фінансовою політикою, доцільно дослідити поняття «фінансова політика» (табл.1).